

Megjelenik minden esztendőnkön sok féle képpel ellátva, **Előfizetési ár:** Egész évre 6 ft; félévre 3 ft; negyedévre 1.50 kr. Elfizethető minden postahivatal és könyvárusnál.

Hirdetések díja: 1 hasábnos petit sor 9 uj kr. **Szerkesztői szállás:** mézáros utca 2. szám, 2-dik emelet. **Kiadó hivatal:** barátok tere 7. szám.

A szíven átlótt vadruca.

— Eredeti beszély. —

(Vége.)

A jó öreg táblabíró is sujtotta a boszú: Kufsteinba vitték s vagyonát hasonlóképen lefoglalták s mert akkor a férj s nő vagyona között nem igen tettek különbséget, az öreg ur családja: neje s három hajadon leánya (a többi férjnél volt) a nyomornak csaknem szélső fokára jutott.

Csak a szép özvegynek nem volt senkije, kiért a gyász általános napjaiban könyeket hullathatott volna s ez a sivár egyedüliség talán jobban fájhatott lelkének, mintha ezer más anyával azt kellett volna kiáltania: fiaim elvették a csatában, de honok szabadságáért vészettek el! férjem ott szenved a dohos légű börtönben, de legalább a szent ügy mártírjaként szenved!

Mégis néha úgy érezte, mintha az ő szívének is volna valakije, kit gyászolnia kell. Ez érzés akkor lepte meg, midőn Háromy Bélára gondolt, a nemesszívű, hallgatag férőre, ki az előkelő és gazdag hölgy iránti szerelmét talán örökre keblébe temette volna, ha nem változnak a viszonyok. Hanem akkor, midőn a hölgy már nem volt többé gazdag, s midőn azon név utolsó képviselője, melyre annyira büszke volt, már elhunyt: midőn ellenben Béla nevét a népszerűség díszítő ajkán hordozta s vagyona legtekintélyesebb volt a megyében, akkor merre csak följámulni szívért és kezét. Ez mindenesetre lovagias tett. S ez a nemes gondolkozású férfi most a hontalanság keserveivel küzd, talán a legnagyobb nyomorban.

Az ember lélekérzetei oly elmentmondóknak látszanak (melyek mindazáltal egy alapérület vagy szenvedély kifolyásai,) hogy Irén, ha Béla ily percekben, ily viszonyok közt közeledett volna hozzája, bizonyára keblére borul s feledve büszkeségét, vagy talán öpen büszke lelkének egyik rejtett, nemesebb érzékétől hajtva, önmaga vallja be szerelmét s önmaga nyújtja oda kezét.

Leggyakoribb látogatója az öreg Diótőrcőné volt hajadon leányaival, kiket szerenestlenségükben vigasztalni kötelességének tartotta; hanem

alig rendezte be magát nálunk az új hatalom, midőn ezektől is meg kellett válnia; hitelezői, kiket a forradalom előtt féken tartott a sequestrum s kiket Irénnek azután ismét megújult pazarlásai kétségbeejtettek, egyszerre föltámadtak, gyors kielégítetéseiket követelték s eső alá helyzetetését kieszközték. Az özvegy most már kastélyában sem volt otthon s azoknak az ösöknök arcképei sem voltak többé az övéi, kik moz-

mény hatása elmúlt s a főváros oly vigalmak színhelye kezdett lenni, milyen a boldogabb napokban sem volt. Megnyitlák főuraink termei is, de azok estélyeire meghívni az özvegyet mindenki megfélemedkezett. Hogy tehát leányát a világnak bemutatthassa, bár vagyona megerőtetésével, elvitte őt azon nyilvános bálókba, melyek a társadalom színe-javát szokták egyesíteni. Vilma ragyogó szépséggé fejlődött s miként nyíló virágot a pillan-

gók, úgy röpködtek körül az udvarlók. Fiatal mánásaink közül alig volt egy, ki ne lobogott volna érte s a hajadon szíve dobogott büszkeségében, hogy az előkelők legelőkelőbbjei közt válogathat.

Hanem az előkelők és legelőkelőbbek nem siettek Vilma kezét megkérni. Követték az ősi szokást s vagy saját körükből házasoltak, vagy dúsgazdag polgárleányokat «emeltek» magukhoz, kiknek szülei vagyonuk s gyermekük boldogsága árn is örömet szerzőnek összeköttetést az arisztokráciával. Találkozott néhány homályos eredetű ifjú, ki bizva képességében, hogy nejt el fogja tartani bírní s reménykedve, hogy a mit kényelemben, fényben nem tud adni, azt majd pótolja becsülése- és szerelmével: közeledni mert, de ezek előtt zárva maradt Vilma szíve.

Igy mult el farsang farsang után, s minden hamvazó szerda új és újabb átélt örömeiket s új és újabb reményeket temetett el.

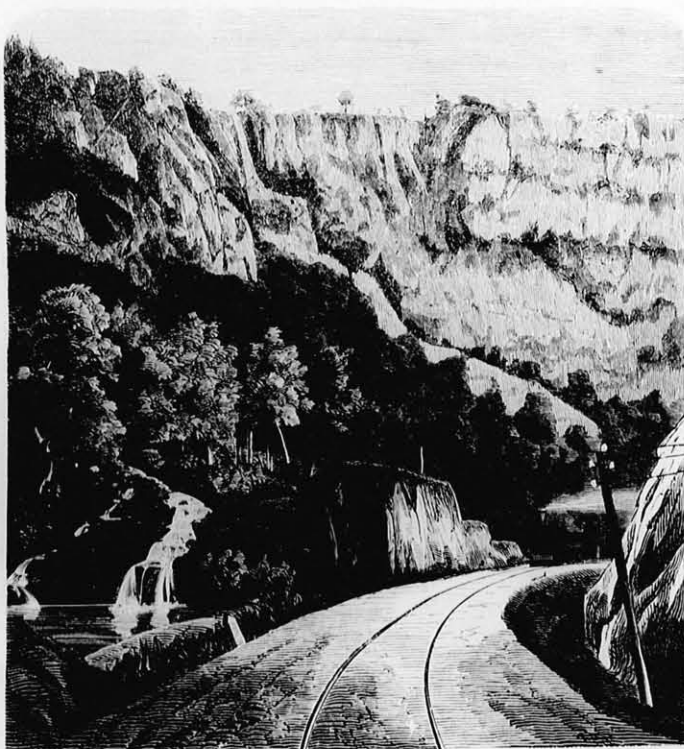
Ekközben változtak az ország politikai viszonyai, s az egymást követő annesztíák számtalan szenvedő börtönajtáját megnyitották,

számos száműzöttet visszavezettek hazájukba.

Egy napon régóta nem látott vendég kopogtatott be Irénéhez. Az öreg táblabíró volt az, most már igazán öreg, meggyörnyedt derékkal, elsoványult, beesett arccal.

A viszontlátás öröme őszinte volt, de egyszerű mind fájdalom. Tíz év óta mily iszonyú változás mindkét részen.

— Vagyonomat is visszanyertem, — mondá az

N. várad-kolozsvári vasút V. Víz-zuhlatag Rév mellett.

dulatlan szemekkel oly szemrehányólag tekintettek rá, valahányszor végigment az ebédlőn. Ez türhetlen állapot volt rá nézve. Összeszedte tehát ékszerait s szabad zsákmányul engedve minden vagyonát a hitelezőknek, leányával átköltözött az ország fővárosába.

Itt aztán értékesítvén ékszerait, elvonultan, tisztességes szegénységben egészen leányának élt.

A »Táncoljatok lányok, táncoljatok!» költe-

öreg beszéd közben, — s e tekintetben szerencsésebb vagyok, mint azok!

Irén elérte, hogy kiköt gondol az »azok« alatt öreg barátja.

— S számukra nincs remény? — kérdezte.

— Itthon nem adnak nekik reményt, ők azonban szereztek maguknak. Külsegélyvel rendelik felszabadítani a hazát.

— Antacsúnál is nagyobb hősök! — sohajtott föl Irén önkénytelenül.

— Hogyan érti ezt, asszonyom?

— Ugy, hogy nyomorral küzdve, a hazai földet is elvesztve lábaik alól, a mit az itthon csüggedők milliói gondolni sem mernek, ők, e kis csapat, kivihetőnek hiszik.

— Mily varázshatalma van az időnek! — gondolta az öreg. — Ez asszony büszkeségének jegét végre megtörte a részvét, a szerelem melege.

VI.

Páris, Rue St. Honoré, 1867.

»Asszonyom!

»Öreg barátunk a börtönből kiszabadulása óta legalább szorgalmas levelei által igyekezők engem az édes hazába szellemileg visszavarázsolni; oda juttatni engem mindazon körökbe, melyek nekem oly kedvesek valának.

»Töle tudok mindent. Töle tudom, hogy önt, asszonyom, súlyos csapások érték. Töle tudom, hogy az ön egyetlen gyermeke, a kis Vilma a legbájosabb virággá fejlődött. Töle tudom, hogy ön nem minden részvét nélkül emlékezett vissza a száműzöttre.

»Bár habozva vettem kezembe a tollat, fölve, hogy a mit írni akarok, érzeteit sérthetné, mindazáltal édes részvét, mely már maga is boldoggá tesz, mely elfeledtetni velem húsz évi szenvedésemet, részemről őszinteséget parancsol.

»Iréne! (engedje meg, hogy életemben ez egyszer így szólhassam,) az idő nagy lépésekben haladt el fejük fölött azon pere óta, midőn először láttam önt, s midőn érzem, hogy önön kívül szívemet más nem bírhatja soha. Ezt most is érzem.

»Mig a száműzetés nyomoraival küzdöttem, ezt nem mertem volna önnek ujjal bevallani. Végre visszatérek hazámra; javaimat visszakaptam s ha isten erőit ad szándékaimhoz, a kőzjőért tovább folytatom működésemet, mindig ön lebegvén szemem előtt, kinek tetszenem volt s lesz munkásságom főrugója.

»Kézét nem kérem ismét, mit tudom, el nem nyerhetek. Azonban visszanyert vagyonom egy részét idegen tulajdon képezi, Eleonóra kisasszony hagyatéka. Ez jog szerint engem semmiképp nem illehet s azért róla Vilma kisasszony javára lemondok. A lemondási s illetőleg átengedési okiratot melléklek.

»Isten önnel, asszonyom, a viszontlátásig!

Hámory Béla.

Az özvegy öleiben kiterjesztve feküdt ezen levél, s könyektől fátyolozott szemei az előtte eddig ismeretlen kézírásra tapadtak. Lelkét egészen földülták e sorok. Egyszerre végtelen boldogságot érzett, majd utána a legmélyebb megaláztatást. Az egyik percben kész lett volna e nemes, igazán szerető férfi szívére borúlni, míg a másik percben csaknem gyűlölettel gondolt rá, mert büszkeségét a legérzékenyebben érintette.

Napokig tartott e lelki állapota, elhatározásában való ingadozása. Végre annyira erőt vett magán, hogy gondolatait leányával is közölte, s közölte Hámory levelét is.

— Anyám, Hámory alamizsnáját nem szabad elfogadnunk! — jegyzé meg Vilma, pereig sem gondolkozva.

Iréne zokogva, de megnyugtatta ölelte magához leányát.

— Leányom, megmentettél! — mondá. — Megmentettél a megaláztatástól, midőn anyáért ez áldozatot hozod; mert lásd, érted, boldogságodért s hogy nyomorban ne lássalak, képes lettem volna

talán annyira sülyedni, hogy ha Hámory nem mond le Eleonóra hagyatékáról, talán szívom vonalmát is követve, magam ajánlottam volna föl neki kezemet.

— Anyácskám, nem hoztam ön áldozatot, hanem csak nevem s családom becsülete iránt tartozó kötelességemet teljesítettem.

Irén bizonyára érezte ezen hamis okoskodás tarthatlanságát, de szíve jobb érzései, agya helyesebb gondolkozásai dacára nem birt annyi erővel, hogy azon előítéleten diadalmaskodni birt volna, mely családjának évszázadokon át gyermekeiről-gyermekre öröklött betegsége volt. S ez nem természetellenes valami. Hány ember menthetné meg életét, ha fenésedésbe ment karját vagy lábát levágtatni engedné; de nem hagyja és elvész.

Iréne Hámory levelének vétele óta napról-napra fonyadt. A nélkülözések már régen aláásták egészségét, most lelke is egészen megtört. A száműzöttet, midőn hazatért, régi barátja, az öreg úr egy új sírhoz vezette. Hámory zokogva borult a friss hantokra.

Midőn szívéből lehullott könyei fájdalmát megnyiheték, távozás közben önkénytelenül rebegé:

— Szegény, szegény nő! Ha férfi vagy s nagy lelked erélyének nem egy előítélet elleni küzdelemben kell megtörnied: valamely magasztos eszme mellett küzdve, hősöz lehetnél volna.

— Évszázadok szokásait, nézeteit, előítéleteit egy korszakot alkotó esemény, avagy néhány évtizedtől nem alakíthatja. A természetben minden átalakulásra hosszú idő szükséges; szükséges a társadalomra is! — jegyzé meg az öreg úr s aztán folytató: — öcsém, ezen szavakat te mondad akkor, midőn a réceföldi kastélyban ama nagy társasággal együtt vacsorálván, komor szemed az ösök büszke arcképein merengett el. Minden nagy eszme diadalra jutása, minden társadalmi átalakulás áldozatokat kíván. Ez az élet szomorújátéka.

* * *

És Vilma?

Jól ismerem szegény teremtést. Most harmincegy éves, és csodaszépségének nyomai az átélte nagy nyomor és szenvedésen keresztül is meglátszanak.

Anyja összesen oly tőkét hagyott rá, melynek évi kamatja háromszáz forint. Lakása a belváros legkülönb utcajában egy kis sötét, földszinti szobáskából s néhány láányi konyhából áll. Szegény butorzatú szobájának egyetlen ékessége nagy fekete keretben a család ősi címere: szívrén nyilvesszővel átlőtt vadruca.

Mindig feketébe öltözik s nagyon szomorúnak látszik; de a kivel érintkeznie kell, az iránt nyájas, leereszkedő.

Az utcán ritkán láthatni, de ha kimegy, zöld selyemzsinóron kis ölebet vezet maga mellett.

Az életről mennyi lemondást, mennyi nélkülözött vonalmat, családi boldogságot kell ennek a parányi állatnak kárpótolnia!

SZOKOLY VIKTOR.

A zarándok.

Zengj, hajtja gyász dalát az Ebron,
Terem Júda tükökoszorút,
Varja van még pusztá Golgotának,
Főm fölött ki tudja, mire szállnak. . .
Jaj be hosszú, rémítő ez út.

Útra keltem futtán a folyónak,
Hívtam kínáimnak száz tanút,
Mentem együtt milliom éji rémmel,
Farkasorda kísért, — nem veszem el. . .
Jaj be hosszú, rémítő ez út.

Ah! tovább csak, éles zokogással
Szór reám a szél forró hamut,
Délbábját őzi én előttem.
Oh! verj, csapkodj, míg a földre dőltem!
Jaj be hosszú, rémítő ez út

Éhes tigris száguld az avarban,
Nem tipor szét, a mint tova fut;

Meg nem érint észak zivatarja,
'Testem' a homok be nem takarja. . .
Jaj be hosszú, rémítő ez út.

Majd ha véget ér a hosszú pálya,
Áldom küszöbőért a kaput:
'Testem lerogy a szentsz körve,
Elfelejttem hova folyt ki vére,
Jaj be hosszú, rémítő ez út!

GÁSPÁR IMRE.

A socialisták és a munkás-mozgalmak.*)

I. A tőke alakulása.

A tőkealakulás kérdése képezi a jelen munkás-mozgalm alapját, és így csaknem a jelen socializmus alapját s kiindulás pontját.

Tőkének nevezi a nemzetgazdaságtudomány azon javak összegét, melyek termelésre, vagyis új javak előállítására vannak szánuva. Igaz ugyan, hogy gyakran van szó holt tőkékről is, azaz olyan javakról, melyeket az ember nem használ föl termelésre, azonban ez elnevezés helytelen, s használata a tudományban igen sok zavart idézett elő. A tőke föntebbi meghatározása szerint nem oly régi és általános, mint azt első tekintetre hinnők. A nomád szerkezetben avagy feudális viszonyok között élő népeknél ily tőkék nem léteztek. A földesurnak voltak mindennemű javai, élvezetforrásai, de mert ő ezek által lényegileg újat nem hozott létre, hanem csak saját szükségleteire használta föl, mindezek egyedül csak javaknak tekinthetők. A produkáló hatás lényeges jellege minden tőkének, és pedig ezen produkálásnak mindenkor oly módon kell történni, hogy az által maga a tőke semmit se veszítsen.

E leírásnál mindenki önkénytelenül a kamatra kiadott pénztőkére gondol, s valóban ez is legvilágosabb példa; azonban esalódnék az, ki magát a pénz valódi reális vagyonnak, avagy éppen a tőke egyedüli képviselőjének tekintené. A pénz csak a forgalom könnyébségére alakult általános esereszköz, melynek esakis oly népeknél van nagyfontossága, a hol a kereskedelem jelentékeny fokra lépett; de még a forgalom legfejlettebb fokán sem képviseli a készpénz az egyedüli tőkét, mert bármely termelésre fordított külső javak, sőt a munkaerők is ily kamatozó tőkéknek tekinthetők.

A jelen században a tőke a nemzetgazdaságtudomány összes ágaiban kitünő szerepet játszik. Ezen tőkék eszközlik a javak életét, segélyükkel alakítja át az ember lassankint a természet minden adományát saját céljaira, sőt a mi még több, e tőkék képesek még az emberi munkaerőt is megszorítani. Korunk valóban a tőke uralkodó korszaka. A legkivihetlenebb eszmék, mintegy bűvésző befolyásával, megvalósulnak a tőke segélyével, egész tájékok és nemzedékek alakulnak át, s a hova e hatalmas erő elhat, minden kéntelen előtte teljesen megváltozni.

Honnan van e hatalom? Mi az oka annak, hogy a magában véve csaknem jelentéktelen s egész a mult század végeig alig ismert nemzetgazdasági tényező rögtön ily nagy hatalomra vegődött, hogy ugyanazon tőke, mely a legnehezebb munkákat hozza létre, nemcsak nem fogy el ez eredmény létrehozásában, mint a javaknak más osztályai, de sőt még szaporodik és növekedik? A nemzetgazdák azt állítják, hogy a tőke is mindenkor vagy munka, vagy takarékoság eredménye; de a mindennapi tapasztalat a börzejátékok, a részvényszeresülatoznál méltán megengatják e hitet s nekünk sokkal mélyebben kell a dolog eredetére visszatérnünk, ha e sajátosságos tüneménynek

*) Lesznek sokan, kik nem értenek egyet az itt kifejtett nézetekkel, de bizonyára nem lesz senki olvasóink közül, kik e korszak fejtegetését érdeklélle ne olvasnák. A nézet, melyből e cikkek írója kiindul, ugyanaz, melyből mult hóban az Internationalé ismertette. Szerk.

magyarozatát pár általános frázissal elodázní nem akarjuk.

A tőke alakulása az első történeti korszakban egyéni szorgalom és takarékoság által is történhetett, de bizonyosan csak részben, s már ekkor is a sokkal jelentékenyebb tényező a szerencse, az örökösödés, a esel és karhatalom képeztek. Az ősember a társadalom rendezetlen viszonyai között sokkal könnyebben megsérthette embertársa tulajdonjogát, mely különben sem volt oly erősen körvonalazva, mint jelenleg; a nyers háborúk sokszor néhány év leforgása alatt tönkre tették az előbb uralkodó jogi viszonyokat s a hódítók vagy a esel által hatalomra jutottak sokszor még érdemtelenebb utódai mindennemű munka és takarékoság nélkül készen kapták a vagyont, s a tapasztalás elég keserűn igazolja az irás ama szavait, hogy »a kiknek sok van, azoknak még több adatik, s a kiknek kevés, azoktól elvétetik.« A régebbi társadalmi szerkezetben azonban ezen anomalia kevésbé tünt föl s a szorgalom és tehetségnek még mindenkor nyitva állott az út, hogy önmagának vagyont szerezhessen.

Jelen korunkban — épen a tőke uralomra jöttének kezdetén — egy új tényező lépett be a nemzetgazdasági fejlődésbe, mely a dolgoknak egészen más fordulatot adott. Ezen tényező abban áll, hogy *jelenleg a productió sokkal több és mesterségesebb munkeszközök követel, mint a hajdan.*

E tényt bizonyítani is fölösleges. A gőzerő alkalmazása óta a földművelés- és iparnak minden egyes ága nagy beruházásokat igényel, a gépek használata a munkát sokkal szövevényesebbé teszi, a munkafelosztás elvének mindinkább elterjedése családoknak tünteti föl a nemzetgazdasági önállóságot; az érdekek mindinkább keresztződnek egymással, s rövid idő alatt minden egyes egyén csak egy fokot fog képezni az általános társadalmi működésben. A munka organizációja, a mit évtizedeken át mint egyedül mentő eszközt követelt az ál-socialismus, tényleg már régóta megvan, s jelen társadalmi viszonyainknak megfelelően a nagy tőke javára. A nemzetgazdaság ezen fejlődésénél törvényszerű, s hasztalan az ellen bármily nemű törekvés is. A céhrendszer megbukta óta a nagy-ipar jutott uralomra gazdag és sokoldalú munkaeszközeivel, a kis-ipar s általában a kis tőke birtokosai csak az áthaladt mult maradványai, a kiknek a nagy tőke ellenében minden erőfeszítésük dacára el kell vesznök. A középosztály működése történelmi emlékü s érdemeit az emberiség műveltségi s gazdasági fejlődése iránt kétségbe sem lehet vonni; de habár épen ezért némi fájdalommal tekinthetünk is annak lassu sorvadására, el kell ismernünk, hogy a kor tudlása őt s jövőben a kisipar, kiskereskedés végleg meg fog szűnni. A gépek föltalálása óta mindenütt a gyári productió lép előtérbe nagyszerű vállalataival, s ellenében a régi patriarhalis viszonyokra visszatérnünk többé nem lehet. De nem is szükséges. Az embernek a természet fölött uralomra jutását csak az ily egyesült munka biztosíthatja, összes műveltségünket csak ily óriási vállalatok képesek fejleszteni. S az emberi nem európai fajja büszkén is mutathat ez utolsó században tett vívmányaira, melyek sokkal nagyobbak, mintsem az bármely előbbi kor csak megközelíthette, sokkal díesebbek, mintsem hogy azt őseink csak álmodhatták volna.

A nagyban productió ezen irányának azonban egy nagy társadalmi veszélye van s ez abban áll, hogy *a középosztály kihaltával jelen nemzetgazdasági viszonyaink folytatni a nagybirtokosok s a proletár-osztály között mindinkább távolabb és áthághatatlanabb lesz az út.* E kétségbevonatlan tapasztalási és törvényszerű tény okozza azt, hogy a jelen társadalmi rend ellen mindinkább nagyobb a proletárok elkeseredése, hogy az elkölési és értelmi fensuly a nép legalsóbb rétegei ellenében igen kirívónak látszik. E szomorú tény oka abban

áll, hogy a nagy tőkének uralomra jötte nem egy természeti állapotban lévő társadalmat, hanem ös-időkől fogva főnálló kasztokat és vagyonskülöségeket talált. A gyáripar behozatalánál az akkor fölszabadult jobbgye nem volt képes ellátni magát a szükséges munkaeszközökkel, s míg az előtt — a céhrendszer korlátaitól eltérve — bármily téren is szabadon és önállón kiküzdhetette azt, mi életének föntartására szükséges volt, most oda kellett dobni a nagy tőke-birtokosnak még azt az egyetlenegyet is, mivel rendelkezett: a munkaberőt. A kis tőke birtokosa küzd egyideig ezen ár ellenében, de végső sorsa ugyanaz leend. A nagyipar és nagykereskedés szolgává tesz mindenkit, kinek elegendő tőkéje nincs, hogy a munkaeszközöket megszerezhesse. S ez uton elérünk azon ponthoz, midőn a társadalom csak két osztályból fog állani: dúsgazdagokból s nyomorult proletárokból.

E viszony még szomorubb leend, ha a nagy tőke ezen alakulási folyamatát még tovább kísérfjük. A nagy ipar behozatala által az összes nemzetgazdaságban egy nevezetes fordulópont állott be: *a csereviszony helyébe a nyerészkedés lépett.* E tény még nem volna szomorú, sőt emberi természetünknek fogva igen természetes is, de szomorúvá lesz jelen társadalmi állásunkban. A tőke egymással versenyre kél s versenyre is kell kelnie, mert a kínálat és kereslet kétségbevonatlan szabályai szerint csak úgy képes bármely termék elterjedni, ha más hasonlókkal ugy olesóság, mint jóság tekintetében versenyezni tud. Ily viszonyok között lehetetlen többé a régi patriarhalis csereviszony föntartása. Ember küzd ember ellen, s a ki feleli az érdekek követelményét, a ki tekintet nélkül mások gyártmányára, önállón igyekszik működni, annak menthetlenül vesznie kell. A tőke új tért küzdhet ki ugyan magának s itt egyideig látszólag korlátlanul működhetik, de csakhamar belép a verseny s a gyárosnak meg kell hajolnia a konkurrencia vastörvényei alatt.

A konkurrencia ezen vastörvénye különösen a munkásra bír sújtó hatással. A munkás keresete nem munkája eredményéből, hanem egy kialakított bérből áll, s e kialakított bér a tőkebirtokosok örökös versenyzése miatt soha sem lehet tartósan nagyobb, mint a mennyi a munkás élete föntartására mulhatlanul megköveteltetik, s ha rövid időre talán fölemelkedhetnek is ezen ár, a konkurrencia szabálya megköveteli, hogy az egyik gyáros által olesóbban adott terményt a másik is hasonló árban állítsa elő, s ezt nem hozhatja más-ként létre, mint a munkás bére megosonkításával. És itt elérünk azon kérdés megfjtéséhez, melyet értekezésünk elején föltettünk: miként történhetik az, hogy a magában jelentéktelen tőke dúsz kamatokat nyer, a nélkül, hogy önmaga elfogyne? A felelet valóban iszonyatos. *A tőke kamatja nagyrészt a nyomorult munkások verejtékes munkájából igazságtalanul levont összegből áll,* s a nagy tőke, a mit a nagy tőkések munka nélkül szerznek maguknak, nem az övék, hanem a munkásoké. Igen, azt nem tagadhatja senki, hogy a tőkét ugy a risicoért, mint a munkaeszközökért bizonyos részlet igazságosan megilleti, de hogy a munkaeredménynek nagyobb része nem őket, hanem a munkásokat illeti, azt nem vonhatja kétségbe senki, a ki még az erkölcsi törvények iránt tisztelettel viseltetik. S mégis minden szét bárki is jelen társadalmi viszonyainknak, mindentűt az ellenkezőt fogja tapasztalni. Ugyanazon árut, a mit a munkás 4—5 forintért készít, a főnök — nem ritkán csupán neve odaadás által — 20—25 frton adja el; bankok, részvénytársulatok s bármily más vállalat tőkepénzei ezeket vesznek be évenként csupán csak az által, hogy pénzüket biztos kölesőre kiadták, s a kézi munkások napi bére a legjövődelműzőbb vállalatoknál sem nagyobb, mint a mi életföntartásukra mulhatlanul szükséges. Jogászok dolgoznak mindent az ügyvéd helyett, káplánok a pap, írók a kiadó, mesterlegények a főnök helyett, s munkájuk eredménye

a tőkebirtokosoké, az övék pedig egy aránytalan kis bér.

»Igen, de a munkabér szabadon kialakult, s azt törvény által megszorítani a szabadság megsértése nélkül nem lehet!« — fogják mondani elleneim. A szabad verseny elvét hirdetik mi is, s azt megszorítani legkevésbé sem akarjuk. De szabad verseny e az, midőn az emberiség legnagyobb része a régi társadalmi viszonyok miatt teljesen képtelen megszerezni azon anyagi munkaeszközöket, melyekkel a tőkebirtokos már születésénél fogva rendelkezik? Igazságos, szabad verseny-e az, midőn a rabot megkötött kezekkel elébe állítjuk az anyagi erővel rendelkező urnak, hogy — mint mondani szokták — győzzön, a mi jobb? Az ily verseny kimenetele kétségtelen. Az eredmény csak az lehet, hogy csak azon néhány ezer ur, kit atyai szerencseje, avagy épen nem kifogástalan eljárása anyagi vagyona segített, tönkre teendő a védtelen milliókat, hogy a munkások szomorú rabszolgasága mindig sújtóbb, nehezebb leend, míg végre megszűnnek emberek lenni s csak mint gépek jönnek számításba.

A tőke alakulása és uralomra jutása ennél fogva egészen természetserű és törvényes, a jelen nemzetgazdasági fejlődésénél helyes és igazságos, de igazságtalan, az egész társadalomra nézve veszedlyt hozó az, hogy ezen fejlődésénél a mult társadalmi viszonyai alapján, s nem az ő természeti állapotban jött létre. E hiányt kipótolni s azt oly módon orvosolni, hogy a jelen nemzetgazdasági fölvirágzás eszökkenést ne szenvedjen, de a proletárok nyomorult sorsán is segítve legyen, ez föladata a socialismusnak. Az egyes munkás avagy azok egyesülése is képtelen e sorson segíteni, mert hiszen az ő összes munkabérük sem képes versenyezni a munkaeredményvel s nem a tőkével, különösen hol a verseny már eléggé kifejlett. Ezért hasztalan minden erőlködés, a mit Schultze Delitzsch s más emberbarátok intézetei elérni igyekeznek. Itt csak egy gyökeres socialis forradalom segíthet, s e forradalom irányzatai s elveiről fogok majd a következő cikkemben szólni.

GYÖRGY ALADÁR.

A n.-várad-kolozsvári vasút.

III.

Tágas völgyömbben vagyunk, mely mint egy óriási medence, ugy mélyed be a magas hegygerincek közé.

Utunk mindig a Körös közelében vezet.

Legszembetűnőbb az egész látkörben azon tojásdad-alakú hegyoldal, mely töltök jobbra, a Körös balpartján emelkedik ki büszke tetőzetével, melyet fiatal, sudar bükkerdők koszorúz, s messzire csilámló kristályesermekely díszítenek.

A szélesen elterülő domb emeltebb részén buján tenyészik a természet; míg alantabb fekvő oldalát kiálló sziklaesücsök, tarka színvegyülékű kőzetek teszik terméketlenné, de egyszersmind festőivé is.

Már messzire föltűnnek a csilámló jegecek, melyek, mint már említők, az egész vidéknek kiváló dísz kölcsönöznek. A kristalizáció különböző stádiumában találhatjuk e képződéseket.

Az oszloprendszerbe legszebb alakzatok sorolhatók, míg igen szép példányokat mutatni föl a kupidomú és hengeralakú figurákból is.

Ezen önállóan képződött jegecek, inkább vagy kevésbé, egymásba látszanak fogózni, s együtt tapadnak azon köcsopozatokhoz, melyeken a folytonosan szivárgó vizeseppek, ezredéveken keresztül, mely nyomot vájtkat ki maguknak.

Nagyobb esőzések alkalmával sok jegec leállítja a rohanó vizár hatása következtében, melyet aztán sebesen ragad magával a tajtékzó áradat, míg számtalan esés után a folyóba érkezik, hol aztán hatalmas megsemmisül; s a jégcsap alakú jegeceket a felbőszült folyó egy alantabbi kanyarulatnál rendszeren partra löki.

Egész halmaza áll itt az ily telepeknek.

Utunkat keleti irányban folytatva, a Körös partján lépésről-lépésre legszebb képeit látjuk a mindig változatos természetnek.

Balfelől a hegység egy nagy karéjt képez, kisebb-nagyobb emelkedéssel, erdős és kopár oldalakkal. Távobbi magas hegyesücsök mutatják kopasz ormóikat.

Jobbfelől is csaknem félv-alakban nyúlik el a változó hegyléc, mely nem sokára ismét összeesik, alig engedve egy kis tért, melyen a sebes folyó keresztül nyargaljon.

Ez összekötő kapocs közelében van a második tunel.

Közeledve feléje, mind szűkebb térre ér az ember.

Balról már korábban elkezdődik a meredek oldal, míg jobbról még mind tág köre nyílik a szemlélődésnek.

A különböző magasságu vízesések kellemes loccsanását alig engedi hallhatóvá a lármázó folyó.

Itt-ott mély barázdák látszanak az oldalakon, melyekből változó színű és alakzatú kőtömbök mutatják szikár arcukat. Közbe-közbe egy-egy barna sziklafal is emelkedik mohos oldalával, melyre magasan fogóznak föl a repkény évelő indái, mintegy fölékíteni akarván a kopár tömböt, az ősidők e néma tanuját.

Tovább haladva, még a világosság is kezd esőkenni hatályából, míg egyszer azon vesszük észre magunkat, hogy két hegy között az alagut szájánál vagyunk.

Balfelől elmarad a kicsiny őrház, mely ugy veszi ki magát a kolossal hegyesor tövében, mint egy kis gondolatjel a természet nagy époszában, melyet a halhatlan mester, az idő, toll-hibából oda illesztett! Pár perc alatt már eltűnnek a magas hegyek s előttünk tántog a homályos hegytorok, hogy irányt jelöljön számunkra, melyen kívül átjárhatlan ez elhagyott vidék.

Mintegy 150 lépés után ismét napvilágra érkeztünk. A tunel egészen sziklába van vájva; oldalai, boltozata is kopasz szirt.

Az alagut keleti nyilatásánál egy homora üreg emelkedik a kopár oldalban, mely a magas sziklaesoportulának impozáns alakot kölcsönöz.

Eugénia császárné futása.

(Egy szentannói szorítót)

A sedani kapituláció híre Párisba 1870. szept. 4-dikén érkezett, s a köztársaság még ugyanaz napon kikiáltott. A Tuileriák palotáján délután 3 órakor még mindig a császári zászló lengett, mert a teljhatalmú regenszó, Eugénia császárné még nem távozott. Épen ez időben tartá utolsó hivatalos beszédét Palikao gróffal, ki tudatá vele, hogy a nép a régi miniszteriumot a törvényhozó testülettel együtt szétkergette s a városházán kikiáltotta a köztársaságot. Trochut elnöké s főparancsnokká tevén.

Erre a császárné elhatározta, hogy megszökik Párisból.

Ekközben elérkezett a fél négy óra. A palota kertjében már izgult néptömeg tombol. A Tuileriák kihalt csarnokain és termein ismét viszhangzik a nép zajgása. A széles fölépcsőn már kiabálást és fegyveresörgést hallhatni, mire a kupola császári lobogóját bevonják, talán azon reményben, hogy ez a közönség figyelmét onnan majd eltéríti s azt a hitet költi, hogy a császárné már elutazott.

E éjlt azonban nem érik el. A hangok s léptek közelednek. »O el akar szökni!« ordítják odakint. »Le kell tenni! Eljen a köztársaság!«

Most már egyetlen perccel sem lehetett vesztetni. Eugénia császárné Le Breton asszony, Bourboni nővére, Metternich herceg, Nigra olasz követ s néhány hölgy által kísérvé, futásra készül.

Az udvaron át az utcára jutni, mely a Carousel-tér felől vasrácossal van elzárva, lehetetlen, mivel a téren hemzsegett a nép. Vissza kellett tehát fordulni s más utat keresni, azaz a Louvre csarnokán végig kellett haladni. Ekközben a császárné eredeti kísérete egy kis csoportra olvadt, s

»A császárné!« Szerencsére senki sem ügyelt ezen fölkiáltásra, s még nagyobb szerencsére, a járda mellett egy üveges bérkocsis állott meg. A császárné és Le Breton asszony sebtben beléje szállott, egy költőt címetet mondtak a kocsisnak s most rejtve robogtak tova.

Ez kétségkívül válságos perc volt. Hanem a császárné számára a veszélyek és szorongások még nem érték végüket. Mialatt a Hauszmann-boulevardon robogtak végig Eugénia kérdőz kisérőnjét, van-e nála pénz? mert ő maga sietsége közben elfelejtette erszényét. Le Breton asszony elővette türeáját s nagy ijedséggel látta, hogy abban csak három frank van. Mit tehetnek most, mikor alig van annyiuk, hogy a bérkocsist kifizethessék? Hogy a kocsissal való viszálkodást kikerüljék, elhatározták rögtön kiszállani s gyalog menni dr. Evansnak, egy nagyon ismeretes amerikai fogorvosnak lakására.

Miként más patientsnek, ugy a császárnénak is várakoznia kellett kisérőnjével együtt, míg a sor rájuk nem került. Ez sokáig tartott. Le Breton asszony lépett be először az orvos szobájába, bezárta maga után az ajtót és istenre kérte dr. Evans, hogy ne árulja el egyetlen hanggal sem meglepetését, mialatt bemutatja a császárnét és elmondta, miként az az ő födele alatt keres menedéket mindaddig, míg továbbszökését biztonságban nem folytathatja.

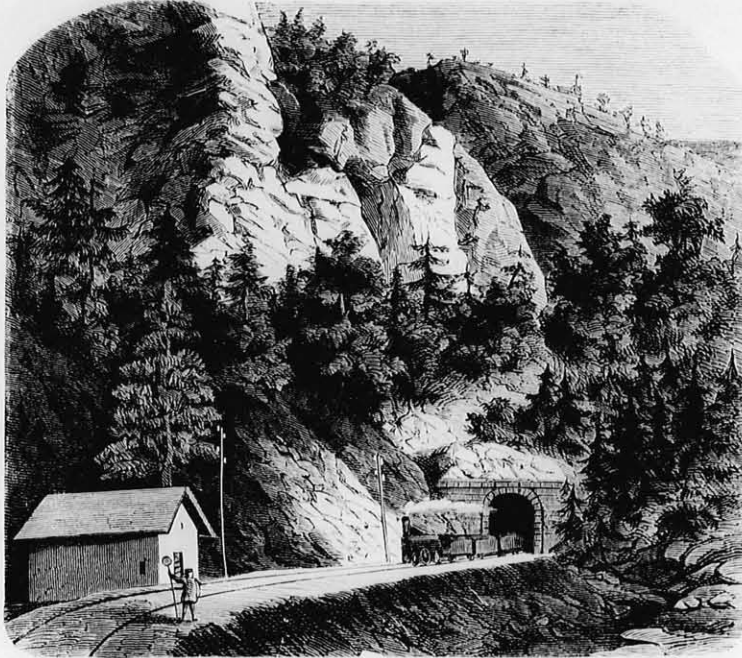
Dr. Evans azon emberek közé tartozott, kik kizárólag hivatásuknak éltek s mísem foglalkoztak a politikával; emélfogva nem is értesült arról, hogy hirtelen mily óriási változások történtek Franciaországban. Lehetlen leírni meglepetését. Hogy a császárnénak oka lehessen személyes biztonsága miatt aggódnia, ez föl nem foghatta. Mindazáltal kérte a hölgyeket, hogy csak maradjanak nála, fogta kezűjüket s lement az utcára, hogy saját szemével győződjék meg a dolgok állapotáról. Már néhány perc múlva visszatért. Most tudta, hogy a császárné egyetlen másodperccel sem hagyta el korábban a palotát, mint kellett.

Evans lovagiasan viselte magát, nem tekintve azon veszélyeket, melyeknek önmagát is kiteszi. Minden más dolgot abban hagyva, azonnal hozzá látott a szoktetés művésze s fölkerste a hölgyeket, hogy legyenek mindaddig vendégei, míg módot nem talál őket Párisból kijuttatni.

A sors különös kedvezése volt, hogy a legközelebbi napokra épen két hölgyet várt, kiket eselése még nem ismert; a császárnénak s kisérőjének most ezen hölgyeket kellett személyesíteniük. Az orvos neje falun időzött, s így ennek szobáját rendezték be a császárné, mint beteg szobárára.

A mint lehetett, Evans kikocsizott azon ürügy alatt, hogy beteget megy meglátogatni, valójában azonban: hogy a sorompókon való kijutást előkészítse. A Neuilly-hídnak hajtatott, hol megállították, nevét kérdezték s utazási célját. De a nemzetőrök egyike megismerte őt s azt mondá társainak, hogy a doktort minden további kérdés és útlevel nélkül átboesáthatják. »Nézzenek meg engem jól! — mondá erre az orvos. — Nekem ezen sorompón még többször kell keresztül mennem, akkor aztán megismerhetnek s fésztartóztatás nélkül keresztül boesáthatnak.«

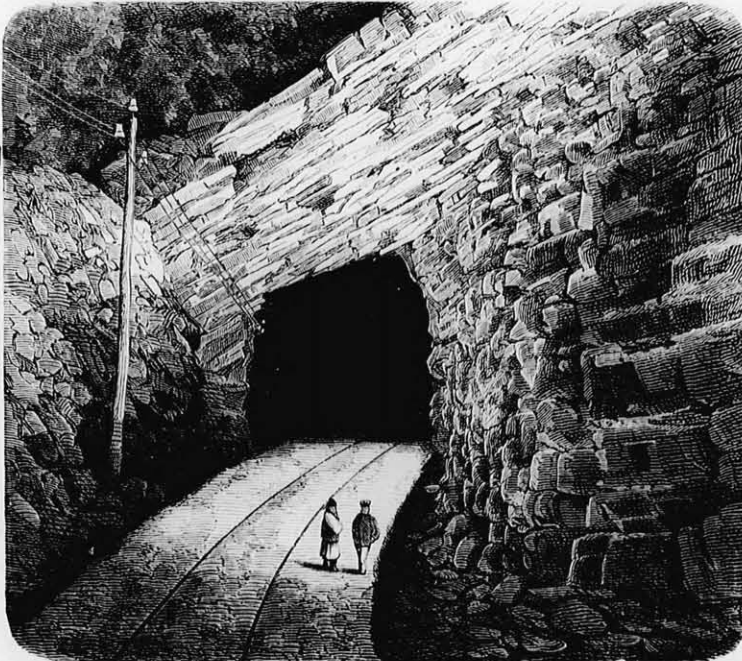
Akadályozatlanul tért ismét baza. Terve már készen volt. Tudatta a hölgyekkel, hogy a neve-

N. várad-kolozsvári vasút VI. A második alagut, a várad oldalról tekintve.

ez csak Le Breton asszonyból s a két követből állott. A többiek szétoszlottak, hogy mindegyikük külön-külön igyekezzenek bört megmenteni.

Szerencsésen jutottak azon kapuig, mely Sant-Germain Auxerrois-térre nyílik. A kapun innen oldalt keskeny folyosó fut, mindkét oldalán hatalmas vasrácossal, mely folyosó egy utcába ömlik; de hajh, ez utca is tele emberekkel, kik hatalmasan kiabálják: »Eljen a köztársaság!« A kis tőr-

N. várad-kolozsvári vasút VII. A második alagut, a kolozsvári oldalról.

saság habozott, mielőtt a kaput fölnyitá, de végre is mást nem tehetett.

Mögöttük már lehetett hallani a nép zugását s azért ha visszatérnek, menthetlenül el vannak veszve. Végbe kellett tehát vinni a merénnyt. Az urak nagy-vigyázva kinyitották a kaput, kipillantottak az utcára s erre a hölgyek tovább siettek. Csak nagyon keveset változtattak el magukat: az arcaikat borító fityvok nagyon vékonyak voltak, mert a tömeg közül egy gamin fölkiáltott:

zett sorompón minden akadály nélkül keresztül-juthatnak, s hogy a császárnénak belé kell nyu-godnia, miszerint rövid ideig egy nem kedves szerepet játszó, tudósiük örült nőt, kit neki majd egy Neullyn túl levő magán tébolydába kell szállítania; Le Breton asszonynak kellett az apólónót adnia. Ezen terv ellen természetesen nem lehetett kifogást tenni.

Az utazást tehát megkezdették s minden baj nélkül érték a sorompóhoz.

— Pszt, pszt! — mondá a doktor a császárnéra mutatva; — itt van a baja! — tevő hozzá, újjával a homlokára mutatva. — Kérem uraim, ne izgas-sák föl a betegét kérdéseikkel.

A nemzetőrök megismerték Evans; udvariasan köszöntek neki s védenecinek szerencsés útát kívánták. Az első ve-szélyen túlestek. St-Germainbe s Manuthe is feltartóztatás nélkül jutottak, mely utóbbi helyen vendéglőbe tértek be. »Egy hölgy van velem, — szölv Evans a vendéglőshöz, — kit magán tébolydába kell vinnem; kérem gondoskodjék egy lehetőleg félreeső szobáról, melynek ablakain táblák vannak.»

Kívánságát teljesíték, s a császárné és kísérője való-ságos könnyebbült szívvel foglalta el az elkülönített szobát, mialatt Evans öt kísérő barátjával kiment, hogy a tovább utazásra szükséges előkészületeket megtegye. Saját kocsiját, melyenidáig jöttek, visszaküldte Párisba s e helyett idegen kocsit bérelt, mely bizonyos kastélyig viendi őt, hol a beteg hölgy rokonai laknak. Továbbá megállapodtak benne, hogy a császárné tesse magát, mintha vonakodnék tovább utazni s útközben tanúsítson oly izgatottságot, miként a választott útát kénytelenek legyenek elhagyni és másra térni. Alig voltak félóránnyira, a császárné hevesen kezdett civakodni az orvossal, s e civodás oly nagy mérvet öltött, hogy Evans rákiáltott a kocsisra: »Álljon meg! — és a szenvedő nőt rá akarta bírni, hogy darab útat tegyen gyadog.

— Ezt nem teszem! — kiáltott rá a császárné s oly hevesen kezdett kiabálni, hogy a lovak megbokrosodván, a kocsis kinyilatkozta, hogy ő nem hajthat tovább, ha ennek e zsvájnak vége nem szakad. Evans a dühöngőt újból igyekvők lecsillapítani, azonban hiába.

Nem akarok a kastélyba menni, nem megyek! — kiáltozta Eugénia folytonosan, úgy hogy Evans kénytelen volt a legközelebbi postá-lomásra visszafordulni, hol a bérelt kocsist elbocsátotta.

Itt a vendéglőben ugyanazon elővigyázati rendszabályokat tartották szem előtt, melyeket a másikban. Új kocsit béreltek s csak innen indultak tulajdonképeni rendeltetésük helyére, Déauvillebe, hol Evans asszony tengeri fürdőket használt.

Minden állomáson más-más kocsit fogadtak, s a régi-bb kocsist mindannyiszor visszaküldték. A kénkedő nemzetőröktől kétszer való-ságos esoda által menekedtek meg, hanem Eugénia szerencsés-bb volt futása közben, mint nyolevan évvel

azelőtt Mária Antoinette királyné. Sehol sem ismerték meg s két, végtelenül hosszú nap mulva megérkeztek Déauvillebe, hol a hölgyek néhány napig megpihenhettek. Eközben a hű Evans tudakozódott a jelenlevő hajózási alkalmatossá-ság után.

A kikötőben két magán-yacht alkonyozott. Evans előbb a nagyobbak földézetére ment, azon-ban ennek tulajdonosa nem volt jelen. A másiknak neve »Gazella« s egy angol baronété, sir John Burgoyne tábornoké volt. Ennek előadta a doktor szándékát s rábeszélőleg kérte, hogy szállítsa át a császárnét s társnőjét a csatornán. De Burgoyne eleintén a leghatározottabban vonakodott ezt tenni, nem akarván a szökettésbe avatkozni, nehogy később politikai zavarok oka legyen. Evans azon-

A kis »Gazella« derekasan tartotta magát, a vész azonban hajmeresztő volt. A hölgyek szűk szobácskájukban vadul hányattak ide-oda egész utazásuk alatt. Éjjelkor eltűnt a megmenekvés-nek minden reménye s már mindenki készülődött elbűsülni az élettől. Maga Eugénia magánküivül nyögött a tengeri betegségekben.

A vihar azonban, mely tönkre tette a hatalmas »Kapitány«-t, megkímélte a parányi »Gazella«-t. Megmenekvése határos a esodával, mert ritka, hogy hajó ily veszélyek közül épen menekedjék meg. Végre szeptember 8-kán délután 3 órakor Whight szigetjén szerencsésen futott be a hajóeska Ryde kikötőjébe.

A társaság még ugyanaz napon indult Brigh-tonba, hol Evans megtudta, hogy a kis Napoleon

Lajos herceg Hastings-ben tartózkodik, tehát Eugénia is azonnal oda utazott. Az anya és fia több napon át mitsem tudott egymásról.

A fúradhatlan Evans volt az is, ki fötalálta azon menhelyet, melyben az ex-császár és császárné (ez utóbbi nem rég Spanyolor-szágba utazott) együtt élt mint »eltűnt« a trónvesztettek számára ő bérelte ki Chislehurstban a szép Cam-pen-lházat s midáddig nem tért vissza Fran-ciaországba, míg véden-ceit jól el nem rejtette.

Mindezeket maga Evans beszéli el.

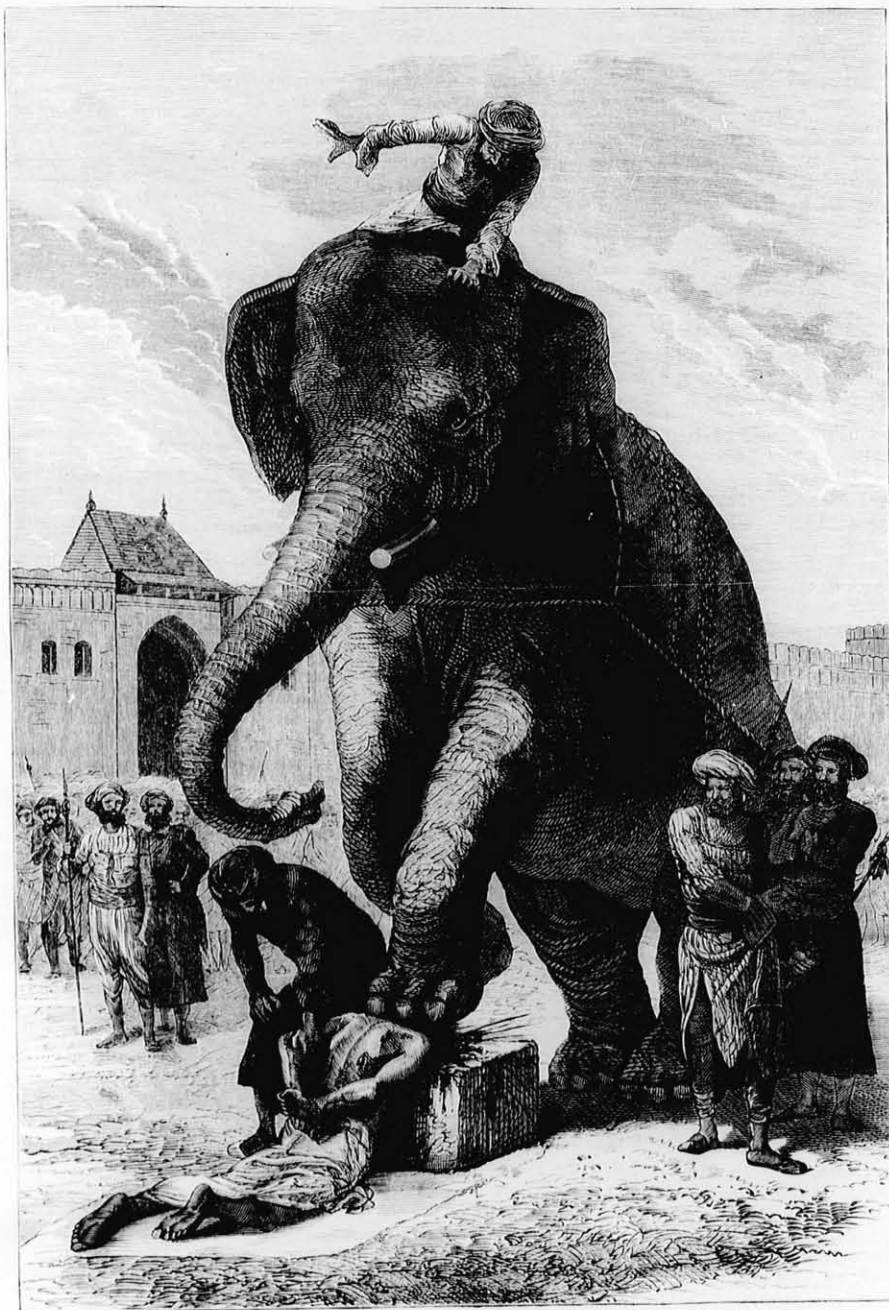
Kivégeztetés elefánt által.

Az indusok talá-lékony-sága ritkítja pár-ját mindenben, s e talá-lékony-ság egyik legborzasztóbbját rajzban is bemutatjuk ezúttal egy utazó után, ki hosz-szu ideig tartózkodott Peru alsó részeiben.

Az elefánt általi kivégeztetés, miről képünk fogalmat adhat, az indus rajáh-k udvarában ma is szokásban van. A legborzasztóbb kivégeztési módok egyike.

Az elült lábait és kezeit összekötik, s azután egy dereka körül vont kötéllal a hóhér-elefánt hátsó lábainak egyikéhez erősítik. Az elefántot erre megker-getik az uteákon. Azon esetben, ha életerje e séta után is fentartotta s még lélezkik, fejét egy köré szetik, s az elefánt zúzta azt roppant láb-ai-val.

Ezt a szép kivégeztési módot találták föl a jó indus rajáh-k.

Kivégeztetés elefánt által.

ban nem tágitott egykönnyen, mire sir John végre meghajolt, de kikötötte, hogy a hölgyek csak közvetlenül a hajó elindulása előtt lépjenek a földézetre.

A szárazföldi veszélyek már menekvőink mögött voltak, de még előttük a tengeriek. Isszonyú ziva-tar keletkezett, milyen régóta nem dühöngött a csatornán. Ugyanazon vihar volt ez, melynek alkalmával a »Kapitány« nevű szép új hajó paranesnokával s egész legénységével együtt elve-szett, mely esemény Angliát mélyebb sajnálko-zással töltötte el, mintha egy esatút vesztett volna. S nevezetes véletlen! A hajótörést szenvedett fre-gatt paranesnoka fia volt a tiszteletreméltó öreg tábornoknak, kinek yachtjában Eugénia Angliába futott.

Látogatás Robinson Crusoe szigetjén.

A biblián kívül nincs talán könyv, mely terjed-telb leme Robinson Crusoe történetéről. Ez gyer-mekkorunk első olvasmányja, melyre férfikorunk-ban is örömost emlékszünk vissza. Midőn tehát Plankenau-nak, a híres bánavadász-tisztnek (kitől nem régen közlénk az északi sarkok körül tett utazást) Robinson szigetére eszközlött kirándulá-sát alább beszéljük el, azt hisszük, velünk együtt úgy fogja magát érezni az olvasó, mintha vala-mely, gyermekkorából kedves vidékre lépne ismét.

Chili partjait körül érkálva — beszél Planken-au — egy másik bánavadász-hajóval találko-zunk, melyen a mi kapitányunk egyik barátja

parancsnokot. Ennek kíséretében volt fiatal neje is, hajón töltve a több évi utat, s a szeretetreméltó fiatal amerikai nőnek jelenléte a két hajó közt rendkívül élénk közlekedést hozott létre. Végre elhatároztuk, hogy darab ideig társaságban vitorlázunk s legelőször is Juan-Fernandeznek irányoztuk útunkat, hogy ezen sziget ismert halgazdagságából éléstárainkat megtölthessük.

Igy tehát nyugotnak fordultunk s különösen kedves időben haladtunk előre, míg végre több napi út után főlhangzott az: »Előtűnk föld!« kiáltás. Előtűnk a láthatáron valami sötét tömeg függött, mely óránkint magassabbnak s világosabbnak látszott. Itt élt *Selkirk Sándor*, a mi Robinsón-regényeink hőse. O skót volt és matróz a »Cinque Potts« hajón; kapitányja, Stradling, 1704. szeptemberében evakodás miatt ezen szigetre tette ki, hol 1709. februárjaig időzött, a mikor is Word Rogers kapitány találta meg őt s visszavitte Angliába. Selkirk kalandjainak elbeszélése nyomán írta az angol Defoe Dániel világhírű »Robinson Crusoe« című regényét.

A chilibélei által Masatierrának is nevezett Juan-Fernandez a Csöndes óceánban fekszik, a déli szélesség 33-dik s a nyugati hosszúság 97-dik foka alatt, a szárazföldtől mintegy 90 mérföldnyire. A sziget körülbelül egy mérföld széles és négy mérföld hosszú, keletről nyugotnak terjed. Egészen közelében, dél felé fekszik a Santa-Clara sziget, s nyugatnak mintegy 20 mérföldnyire a néhány chilibéli által lakott Masafuera.

Azon érdekfodásról fogva, melylyel Robinsón története iránt viseltettünk, talán nem lesz szükségesen e sziget történetének vázlatát adnunk, annál inkább, mert nem Selkirk volt az első európai, ki ezen szigetre lépett, s nem az első Robinsón, a ki itt lakott.

Juan-Fernandezt fölfelezőjéről, egy spanyoloról nevezik így, ki Limából Valdivia-ba hajózván, itt 1563-ban kötött ki. A szigetet lakatlanak találta, de szépsége által elragadtatva, elhatározta, hogy itt meglepszik. Az kétségtelen, hogy ő volt az, ki itt szárazra tette azon kecskéket, melyek száma még ma is tömegtelen s melyek vadak, mint a zergék. A fibustierek (kalozók) kik garázdálkodásaitak nemskára déli Amerika nyugoti partjain is fűztek, később több ízben meglátogatták ezen szigetet, fíradalmaikat kipihenték s innen indultak ki újabb rablókalandokra.

Az angol Dampier Vilmos, a tizenhetedik évszázad legmerészebb hajója, ki maga is darabig fibustier volt, az beszéli, hogy hajójáról 1681-ben egy mosquito indus férfit tettek ki Juan-Fernandezre, ki 1684-ig maradt ott, mikor is maga Dampier vitte el őt onnan. Ez az indus volt tehát az első Robinsón, ki a szigeten élt, s miként Selkirk, a vadkecskékből táplálkozott.

Mínt hogy ezen kecskék rendkívül elszaporodtak s a kalozoknak mindig elég húst szolgáltattak, ez okból azt híveik a spanyolok, hogy merész és féltelmes ellenciknek érzékeny kárt okoznának a kecskéik kiirtásával, mi végbéli hatalmas vérebeiket bocsátottak szabadon a szigeten. Ezek azonban csak tökéletlenül feleltek meg földadatuknak, mert midőn egy más híres tengerész, Anson György lord itt 1741-ben kikötött, talált ugyan ebeket, de kecskét is igen sokat.

Anson lordnak a Szarv-fok körülhajózáskor vihar által szétvert hadából csak három hajó, a Centurion, Trial s Gloucester tűnt ismét élőnyomorult állapotban. Ezek legénysége is skorbutban és más gonosz betegségekben szenvedett, miért Anson, a körülmények által kényszerítve, e szép szigeten maradt velük, hol meglepőleg gyorsan földültek. Természetes volt, hogy a földült tengerészek Angliába visszatértikkor ezen helyet a legesésőbb színekkel festették fel. A spanyolok is hírt vettek erről, s nem ok nélkül tartva tőle, hogy a mindig földet szerzeni vágyó angol elfoglalhatta a szigetet, siettek ott 1751-ben telepet alkolni. Ezt azonban nem sokára földingás semmisítette meg. Most Juan-Fernandez 1819-ig ismét lakatlan lett, ez évben azonban Chili ott fegyenetelepet alakított, mely egészen 1835-ig állott fenn: aztán a szigetet megmenté elhagyott lett.

Két évvel később egy valparaisoi chilibéli önkényt telepedett itt le, s példáját több férfi és nő követte. 1866-ban tett látogatásunk alkalmával ezek és utódaiék éltek a szigeten, összesen 15 lélek; több fiatal ember bálnavadászaton volt.

Könnyű délkeleti szellővel közeledtünk, s napfelkeltkor egész szépségében előtűnk feküdt a sziget. Határozottan tűzhányó jellegű levén, külseje magán viseli azon bizarrságot, melyet a természet erőszakos alkotása mindig kölcsönözni szokott. Mindazáltal a meredek körvonalakat barátságos zöld borította. Tőlünk nyugatra a hul-

lámok közül a kis Santa-Clara merült föl. Ez sívárnak látszik.

Juan-Fernandez egyetlen hegyláncolatból áll, melynek közepén mintegy 3000 láb magas kúp emelkedik, alakjánál fogva »üllönek« nevezetűvén; ettől nyugotra egyik hegy a másikra tolúl, melyek legtöbbit egészen egészig növényzet borítja. Közöttük sötét völgyzakadások nyúlának el.

Az »üllötől« keletré ellenben nagy fűsík terül el, némi hullámmattal délnek, keletnek és északnak hajolván, hanem ezen három oldalon aztán mintegy kétezer lábnyi magasságból egyszerre függélyesen szakad a tengerbe. Ezen fűsíkot fű és bokrok borítják s már messziről láthatunk, hogy odafönn nyüzsgés valami, mint a hangyaboly, s aztán távcsöveink segítségével fölismertük a híres vadkecskéket. Egy nyájjal több százt látunk. A fűsík látszik kedvence tartózkodási helyüknek, mert oly sürűen sehol másutt nem láttuk őket.

Maga a telep egy kis öböl: a Cumberland-Bay partjain fekszik. Ennek háttérben trónol az »üllö« s a hegyeket körül ördök és eserjék borította. Az öből ezen völgye a legalkalmasabb és legtágasabb az egész szigeten, azonban alig ezer lépés hosszú.

Mialatt hajóink a partoktól biztos távolságban cirkáltak, azalatt mi beveztünk az öbölbe. A sziget lakói meglepődtek, hogy nem gyakran érintkeznek a polgárisultság áldásaival. Házaik is nagyon vénhedettek s szükségük volna gyökeres javításra. Kéz élre volt itt a dologra, de senki sem gondolt erre, bárha a legközelebbi vihar nagyon veszélyes lehetett mind a tetőkre, mind a falakra nézve. Csolnakjaikról már jobban gondolkodtak s ezek számára kis kikötőt is készítették.

Ettől nem messze néhány olasz topoly megett föl egyenesre egy myrthus-berek közepén. Osi barack- és eseresznyeűk mindenfelé tenyészték. Csak kevés föld volt művelés alatt, s ezekben bujón tenyészett a burgonya, káposzta, répa, tengeri és dunya. Kis virágkert is volt, mi arra mutatott, hogy ezen emberek is érezték annak szükségét, hogy életük s környezetüket szépiíteni igyekezzenek. Földjeik be voltak kerítve, alkalmasint hogy megóvják azon négy lábú rőfögőtől, melyek a gyermekokkal és néhány kutyával igen bizalmas lábon látszottak állani. Néhány tyúk is kódésolt valahol, s több bezárt kecske barátságosan mekögett élénk. Szarvasmarhát nem láttam s el is felejtettem kérdeni, egyáltalán tartanak-e a szigeten? Távolbál fél-vad lovak s szamarak legeltek, s nevezetesen ez utóbbiak oly élénkek és ravaszok voltak, hogy a mi európai filesinkkel való összehasonlításunk sértés lenne rájuk nézve. A magaslatokon itt-ott vadkecské látszottak.

Mielőtt az öből kikötöttünk volna, már észrevettünk egy domb oldalában több vörös nyílást s ezeket tartottuk természetesen Selkirk Robinsón egykori residenciájának. Azonban nagyon esalódtunk, mínt hogy ezek nem voltak egyebek, mint a letelepültek igen egyszerű pincéi. Ezek aztán elmondták nekünk, hogy a szigeten két barlang van, a melyekben Robinsón élt. Az egyik a sziget déli oldalán van, Santa Clarával szemben, a másik nyugatra a Cumberland-öböltől. Ez utóbbi nem volt messze vizen a telepítvénytől s azért elhatároztuk, hogy meglátogattuk.

Sötét szirtek árnyában való kellemes evezés után a hegyek közt fekvő kedves, szűk völgyecskehez értünk. Kikötvén, a parttól nem messze fekvő barlanghoz siettünk. Ez száraznak, lakályosnak látszott, alakjára nézve sütökemencére emlékeztetve. Magassága mintegy 12, hossza 15, és szélessége 20 láb. Falai telvők a korábbi látogatóktól eredt föliratokkal s pókhálókkal; hanem Robinsón itt tartózkodásának semmi nyomát sem találtuk.

A környék esodaszép. Fű, tarka virágok s bokrok tenyésznek mindenfelé s a sűrűn bentű hegyzakadékból esevő patak esörtét elő, hosszában áthatítja a völgyet. Előtűnk a kék tenger, hátunk mögött az özzetormonyosuló hegyek s meredély sziklafalak, zöld ékességükkel. Az óceánnak hozzáikig csak topán érkező zugása elegyül a patak esevégsével, s egy hegy hang nem zavarja az ünnepélyes esendét. S itt, ezen magányban sörvőg egy szegény elhagyott éveken át emberi hang után; talán itt tört össze kétségbeesetten, midőn valamely közelgő hajó menekülést látszott számára ígérni, de ezen remény ismét megalat! Ezen hely valóban igen alkalmas vala a képzelmen föléigázni s még a tengerészeket is komoly hangulataba ejteni.

A sziget éghajlata kellemes és egészséges, víz mindenütt bőségben van s majd minden reggel esik rövid zápor. A myrthus itt példátlanul bujón

nő és egész áthatlan erdőket képez. Sokféle gyümölcs pompásan tenyészik s remek eper bőségben van itt. Kigyókat s mérges rovarokat Juan-Fernandezben nem ismernek, s a hegyek közt csak egyfajta fenevad (elvadult macska) tanyázik.

Robinsón szigetét 1868-ban Chili köztársaságtól Wehrhan mérnök vezetése mellett egy német társaság megvette s németekkel telepítette meg; most tehát már a világ ezen legelhagyottabb pontján is vannak már németek.

Hogyan esznek Agliában?

(Corvinustól.)

»Mi az ember? Félig állat, félig angyal,« gyakran esodákozva énekeltem ezt a templomban mint gyermek. Az állati szükségletek kielégítésekor ítélni meg legjobban, mennyi van az illető emberben az állatból. Mivel azonban mindenki arra törekszik, hogy felebarátját rászédje, mikép több van benne az angyalból, mint az emberből, azért bizonyos megfigyelési tehetőség szükséges hozzá: megítélni, vajjon a civilizált asztalnál étkezők közül mindegyikben hány karantnyi van az angyalból; például Libási kisasszony huszonkét karatos hölgynek szeretne tartatni s azért ha vendégségre hívják, előbb otthon lakik jól. Legtermészetesebb evőket az állatkeretben találhatni, hol az étetőkör legjobban ítélni meg az egyes állatok jellemét.

Hogy az emberi test hasonlít az olajos lámpához, az már régi hasonlat, valamint az ebből következő állítás, hogy melegebb éghajlatok népeinek kevesebb olajat kell lámpásaikba töltenők, mint a hidegebb éghajlatbelieknek. Hogy az eszkimók halzsirt isznak, ez semmi esetre sem jellemükül kifolyó alávalóság, valamint hogy az sem valami kitűnő erény, mikép az arab ebédre is megelégszik egy marék datolyával. Az angolok nagymérvű hüsvécsét éghajlatuk hozza magával.

A német s angol reggeli két teljesen különböző dolog. Sok német már annak gondolatára is borzong, miként éghajlatuk húst egyék; Angliában azonban hozzá szokik az ember s aztán Bécsben vagy Berlinben nem örömet ér vissza Filleresi tanácsosné findzáséka kávéjához és kisike szarvasához. Az angolok általában előnyt adnak reggelinél a theának a kávé fölött s Angliában a külföldi is szívesen követi példájukat, annál inkább, mert ott a tea jó, míg a kávé általában rossz. Nálunk ezt nem értik, mert nálunk a viszony megfordított. Ennek oka részint maga az anyag, részint annak elkészítése. Hogy azon langyos folyadékhoz, melyet nálunk theának neveznek, egy kis rhumot avagy citromlevet tesznek, ezt javításnak tekintjük, Angliában ezt tenni azonban barbárság lenne. Az angolok jobbadán fekete teát isznak, mit azonban gyakran kevernek zölddel. Azon zöld tea, melyet mi boltjainkban látunk, tiszta humbug; egyetlen kínai sem fogna ahhoz hozzányulni, mert ez különösen az európai vásárok számára gyártatik. A zöld s fekete tea ugyanazon bokron terem, csak hogy az első, ha valódi, a bokor első szőnye leveleiből készül; színe azonban száritott állapotban sárgás-zöld, s nem kékes-zöld, mint az, a melyet mi kapunk. Ez utóbbi szín mesterséges s eredetét az amerikaiaknak köszöni. Egy amerikai kereskedő-ház szállítást kötött roppant mennyiségű zöld tea szállítására, s mert Cantonban nem lahajszhatótt föl annyit, a mennyire szüksége volt, azért a hiányt fedésé által igyekvék helyreétni. Egyébiránt tévedés azt hinni, hogy ezen festés a leveleknek rézmezekon történő szárításából ered. A szárítás mindenestre forró rézmezekon történik, de csak azért, mert ezen anyag Kínában inkább van használatban mint a vas. A théat kurkumával és berlini kékkel festik s kékeszöldre azért festik, mert a kínaiak meghajlanak az amerikai és európai előtétlet előtt.

Azon alak, melyben a zöld tea hozzáik jut, szintén mesterséges s a mit mi »teke-« és »Gunpowder-thea-«-nak nevezünk, az is humbug s következőkép készül. A még nedves thealeveleket a festés megtörténte után vastag esomókba sajtolják össze s aztán a kínai munkások, kik ezenközben kezeikkel a szobán keresztülhúzott gorenidába kapaszkodnak, lábakkal tiporják. Az olesőbb fajokat theaporból és gummiból is készítik. A ki nem hiszi, hogy a kékes-zöld tea festve van, az tekintse csak meg annak első forrázatát.

A legfinomabb théa nem is hozzáik Európába, mert azt maguk a mandarinok isszák meg. Legfinomabb az ugynevezett »majom-thea.« Ez ember által megmászható sziklákön nő, honnan arra különösen betanított majmok szedik le a levelet.

A kulináriai a theához nem használnak cukrot, flumot és tejet, s csak esővízzel forrázzák le, minthogy a kútviz a thea legfinomabb részét föloldatlanul hagyja. A víz oldó erejét elősegítheti, ha abba egy késhegynyi szódát vetünk. Angliában ez által a szegényebb néposztály nagyon sok theát kínál meg.

Hogy a theát nem szabad megfőzni, hanem csak megforrázni, azt tudja minden gazdasszony; Amerikában azonban sokan, különösen a szerezese szakácsnők megfőzik, minék következtében a thea elveszíti zamatját. A jó theának nem szabad barnának, hanem csak aranyárgának lenni. Nálunk először a theát töltik a fíndszába; Angliában előbb cukrot és tejfölt tesznek beléje; mindez tulajdonképpen szakácskönyvbe tartozik, de itt sem árt megemlíteni.

Az angol hölgy reggelinél csak egy tojást eszik meg, a férfiak etnek kétet; ha azonban három vesznek ki, a háziasszony esodálkozó szemmel tekint rá. De ezen mérscéklet dacára London irtózatos mennyiségű tojást fogyaszt el. Vannak itt útletek, melyek tisztán csak tojásból készülnek s árúkat Nagy-Britannia minden részéből és Franciaországból kapják; hanem ezen tojások gyakran olyan izűök, mint a szeska, melybe esomagolva vannak. Friss tojások (new-laid eggs) igen keresettek s háromszor olyan árúak.

A roz tojást könnyen megismerhetni, ha gyertyavilág irányába tartjuk; ha átlátszó a tojás, akkor jó. Egy másik mód még biztosabb. Megfőzése előtt tegyük a tojásra nyelvünkkel kísérletet: laposabb végének melegnek, a hegyesebbnek hidegebbnek kell lennie. Ha mindkét vége meleg vagy hideg, ez esetben a tojás záp.

Angliában a hig tojást kanállal eszik, melyek kisebbek, mint a theánakal s melyeknek hegyük tompa. Hollandiában a hig tojást tányérra öntik ki, míg Amerikában pohárba ürítik vagy a szolga által ürítetik.

Ezenkívül az angolok reggelire halakat is esznek, például az illető évszakban friss, kirántott heringet. A beefsteak (bifszteak) jobbára rostélyon sült, s bárha ennek hazája Anglia, igazán jó beefsteakot csak ott lehetni, hol arra a marha combját fordítják. Az angolnak soha sem jut eszébe belül véres, azaz nyers húst enni.

Az angol reggeli kedvelt cikke a rostélyon süttött ürü-cotelette is; ürülúshoz mustárt enni barbárságnak tekintetik, valamint étkezés közben halhoz kést használni a legnagyobb műveltség; e helyett egy kis szelet kenyert vesznek baljukba, jobbjukba pedig villát. Ha a hal keményre van sütvé, csak akkor szabad csupán használni a kést. Késsel tenni valamit a szájba, minálunk szokásos, Angliában valóságos felség-sértés az étkezési szabályok ellen. Ha valaki kést és villát úgy helyezi a tányérra, hogy azok együtt szögletet képeznek, ez az inas számára annyit jelent, hogy a vendég még egyszer öhajt azon ételből venni; ha egymás mellé teszik a kést és villát, akkor az inas elveszi a tányért. A reggeliző asztalon gyakran láthatni asztalkendővel leterített tányért, melynek tartalma úgy néz ki, mint a reszelt parmezán-sajt: ez szarított és reszelt marhalús. Retek soha sem hiányzik.

A mártás Angliában egészen más, mint nálunk. Az angol mártást nem a konyhában készítik, hanem palackokban árúlják a boltokban, s vannak külön pikáns mártások a húsok, s mások a halak számára. Achoris-mártást, Harvey-t, Cat-chupot stb. minden angol asztalon találhatni, s ezental van még más mindenféle erős és pikáns szerűk Indiából. Ezen kategóriába tartozik egy sárga, Curvin nevű por is, mely nagyon kedvelt, mely az idegennek azonban gyógyszerként ízlik. Almamártást rendszerint sertésúthoz használnak. Főtt halakhoz apró osztrigát vagy rákokkal vegyített külön mártást esznek, mi azonban már francia újítás.

A londoni déli 12 órákor vagy egykor *luncheon*-jához, vagy rövidítve *lunch*-éhez (lőnes) lát; ez leginkább csak kenyérből, irósvajból, sajtból vagy hideg sültből áll, melyhez sört vagy egy pohár bort iszik. Gyermekes családoknál, hol a gyermekeknek iskolába kell járniok, minélgyor a tulajdonképeni ebédben részt nem vehetnek, — ezen *lunch* a gyermekek számára egyszerű ebéd, melynél a nevelőnő elnököl.

Angliában esti 5—8 óra közt ebédelnek, s ez családi körökben jobbára egyszerű s csak sültből s a hozzá tartozókból áll. Levest ritkán esznek, s ha igen, az roppantl meg van borsozva, mintha csak fiatal ördögök fűtek volna benne. A halat sült előtt szokták tálalni. A sülték: roastbeef, ürühát vagy comb, baromfi, vad; a sertésbűs ritka, s a borjú legritkább. Tavasszal báránysültet esz-

nek, leginkább mártással. Anglia büszkösége azonban a roastbeef, s jobb marhalús másutt nincs is a világon. Ennek oka az angolok észszerű marhatenyésztése, miben egyetlen nép sem léphet nyomukba. Bárha ez sem tartozik egészen ide, ejtsünk mégis néhány szót.

Angliában az állatot az ember szolgálatára és hasznára teremtetnek tekintik s azon iparkodnak, hogy olyan állatokat nyerjenek, melyek különös rendeltetésüknek megfelelnek. Vághóhidra alkalmasabb és jobb ökrök sehol sincsenek, mint Angliában. Az illusztrált lapok időnként rajzaikat hozzák ezen pályadíjt nyert állatoknak s esodálkozunk azon részéik roppant terjedelmén, melyek megevére szolgálnak, míg lábaik és fejeik (e cédra legalkalmatlanabbak) kieséségük által tűnnek ki.

A fehérhúsú baromfi — mint tyúkot s pulykát — Angliában mindig csak főtt sódar kíséretében esznek, mert az angol fogalma szerint a szárnyas húsa nagyon száraz. Sült után *pie* (pej), azaz pástétom következik, vagy helyette pudding. Nagyon kedvelik a gyümölespástétomokat s ezek közt a rhabarbara-pástétomot, melynek mi már neve hallatára is rozsol leszünk. Hancen ehez nem a gyökereket, de az igen hűs levélköcsnyokat használják. Mintegy harminc éve lehet, hogy egy zöldségárú kertész az első négy csomag rhabarbarát a londoni piacra vitte, melyből kétötöt el nem adhatott, ma azonban már egész kocszi számára hozzák a piacra, mivel a rhabarbara a legnépszerűbb angol zöldség lett.

Mint hogy növényi tápszerre is szüksége van az emberi szervezetenek, azért az angol zöldséget is eszik; ök azonban a zöldséget csak leforrázzák, kifacsarják s aztán lyukacsos lemezen — mely tálba van helyezve — adják föl. Az angolnak megvan mindazon zöldsége, mely nálunk ismeretes, s ezenkívül még számos más. A spárgát akkor eszik, mikor már feje bokrosodni kezd; a kalarábéval csak a teneket tartják, s az uborkasalátát csak egyetlen ételen, a lazacra eszik.

Az angol puddingban rendszerint gyümöles is van, mely tésztába gyurattván, azzal együtt — nem süttetik, hanem asztalkendőbe csavarva megfőzik. Ezen tésztá megemésztéséhez angol gyomor szükséges, mindazáltal nem nehezebb, mint a gombóc. A puddingok királyát, a plumpudding-t mindenki ismeri, legalább névszerint. Karácsonkor egyetlen házból sem hiányzik, s ekkor számos hajótehernyi mazsolát, aprózólt és citromkoosonykát használnak el hozzá Angliában.

Csemegéül sajtot s zellersalátát esznek. Közönséges sajt a chester, legfinomabb a Stilton, de a legdrágább is. Egy ilyen sajt, mely tíz hüvelyk magas s 8 széles, hál tallérba kerül. Tányéron adják föl, mely horgolt fehér kendővel van leterítve. Ha a sajt jó, belül egészen zöldnek kell lennie a penésztől. — A zeller Angliában egészen különbözik a miénktől, mert ott nem gumóját eszik, hanem szárját, s ezért e szerint természetik. A mint elkezd nőni s bizonyos magasságot elért, akkor alsó részét beborítják földdel s ezt mindaddig folytatják, míg nő. Hymódon levelezárai roppantl megvastagszanak s fehérek maradnak; minden erejük szárukba megy, mely néha két láb magas lesz. Az asztalra vízzel töltött magas üvegben adják föl, s csupán csak sóval eszik.

Dessert előtt levezik az abroszt, s azt a pusztá asztalra helyezik. Ugyanabból szokott állani a miöl nálunk. Elhez a gyermeket is beeresztik. A háziasszony intésére azután fölkelnek a hölgyek s a társalgó szobába (drawing-room) mennek, a poharak mellett hagyva az urakat.

Ebéd előtt a háziúr, vagy ha pap van jelen tehát az, asztali áldást — gyakran igen hosszút! — mond, s az abrosz levezése után ismét egy imát. »Kedves egészségére« kívánni, szomszédja előtt meghajtani magát, vagy a háziasszonynak kezét csókolni, nem szokás.

A hét viszhangja

— Jan. 29. —

Vannak öreg urak, kik sokat dörmögnek, gyakran roskedvűnek, sőt szeszélyesek is, úgy hogy nagy kedvűnk van rájuk azt mondani: »jaj be kiállhatlanok!« És mégis akad e morozos teremtéseknek oly jó pillanataik, mikor lehetetlennek tartjuk határozott vádat emelni, sőt abban a pillanatban meg is boesátjuk nekik minden megorvaságukat.

Szakasztott ilyen Pesten — Karnevál.

Ugyan ki haragudok rá azok közül, a kik szombaton este a hajósáiban voltak, holott mind a technikusok, mind az orvosok bírják olyan rideg arcot mutatott, hogy már kételkedni lehetett életképességén, s nagy volt ellene az ingerültség.

Megvalljuk fögyőnőségünket; s ez a béli tudósítás. Nem kis zavart kellett tehát átélünk szombat este, midőn az idény legfényesebb táncvigalmának tarka hullámai zajlottak le körülöttünk a zene hangjai közt, s láttunk fényt, szépséget és nagy tömeget. Mit és hogyan kell erről írni? mert hát az idei farsang első és teljesen sikerült táncvigalma mégis csak figyelemreméltó. Azonban egy véletlen »lelet« kimentett. Egy papírsejlet volt ez, vagy jobban mondva egy vacsora-árjegyzék, melynek egyik oldala míg az anyagi kibékülés nyugtájal szolgált, másik oldala a szellemi torkosság kielégítését bizonyítja.

Itt reszkető — bizonynyal gyönyörtől reszkető — vonásokkal ezek valának írva: »Jan. 27. A redout terméi tönyék virággal. Ah! nem azokat a virágokat értjük, melyekből nagy piramisokat emeltek, s melyekből ligeteket varázsoltak a eselszűvő pókok zugaiba a mamák számára, mert ha ezt értenők mi, mások meg azt érthetnek, hogy csak e virág illát voltak tele a termek. . . De a bírós olvasónóg tudni fogja, hogy sokkal kábitőbb virágokról van itt szó. . . Ah! szó? . . . Van-e ember nyol, mely kellő szavakban nyilatkozhatik égi látományról? Az evangélista János titkos menyeyi elragadtatásának legujabb testamentomi jelenése ismétlődött ma. A főrangú világ kaméliá-koszorúja mellett, ott ékeskedett rózsá s ölyva. . . « Többször nem fért a papírra; megfordítottuk tehát önkénytelenül másik oldalára, de mivel ott mindjárt ez tínt szemünkbe: »2 íveg cliquot 11 frt.« tudhattuk, hogy folytatásán valamelyik divatlapban fogjuk olvasni, mert hogy e sorok divatlapnak voltak szánva, abban senki sem kételkedhet, ki valaha divatlapból való eferádát olvasott.

A »lelet« megnyugtatótt, s emberi érzelmek közt mulathattunk, meg pihenhetünk, mert azt el is feledők mondani, hogy a béli közönség egy nagy része egyenesen a nemzeti színházból jött ide, hol egy operai udjónság meglehetősen kimerített s elbágyasztott valamennyűnket.

Az olvasók legtöbbször bizonyosan ismeri Gounod »Faust«-ját, ha színpadról nem, tehát hangversenyekről és zongorakivonatokról. Bizonynyal ismeri, mert kellemes, van benne sok lyrai szépség és eredetiség. És ez a Gounod most azt mondja muzsájának: »Tégy föl álarcot, változtasd el hangod, aztán menj színpadról színpadra, és mondd, hogy te Wagner Richard vagy.« A közönség pedig nem ismer rá benne Wagnerre, de ráismer a 2-ik felvonásban »Faust«-ra és sajnálkozva mondja: »milyen kár, hogy nincs benne több Gounodtól.«

A nálunk annyira kedvelt zeneszerző elhatározta, hogy Shakespeare »Romeo és Julia« című tragédiájából Wagner módorában ír operát. Itt is, hanem ha néhol szerencsésen el is érte a hangszereles öröteljességét, nem rendelkezett gondatlansággal, s míg a németek dalmű-reformátora kifogyhatlan a zenei telekben, Gounod új operájában sokszor hallunk percekig is: mitsem jelentő zajt, mindenféle hangéridákat. A hangszerek mindvégig szép harmóniában szólnak, de igen sokszor nem fejeznek ki semmit.

A szövegét Barbier és Carré egészen Shakespeare tragédiájából alakították át, és pedig ügyesen. Még a prolog is meg van a darab előtt, melyben az összes szereplők a vizsly átkáról klórusban énekelnek. Ez is gyöngén van megzenésítve. Az első felvonás — melyben a bál foly, hol Romeo megismerkedik Juliával — csupa keringőből áll, a mik egy nagy tragédia motívumában elég triviálisak. A második felvonás örökyjelene az azonban sok lyrai érzést tüntet föl. Átalában Gounodnak itt eszik azok a részek sikerültek, melyekben a szerelm gyöngédősége szóla meg; a mélyebb s háborgó indulatok halványak.

Az első előadás nem nyerte meg a közönség tetszését, s bármily kitűnő és bármily nagy fényűny is adják elő e darabot, »Faust«-hoz megközelítő hitása sem lesz.

A két főszerepet Paulin és Hajós énekeltek. Farszto szerep mindkettő, s már a második felvonásból kettős is kemény próbára teszi az énekes hangját. Nem lehet tehát esodálni, hogy a darab vége felé mind Pauli, ömind Hajós egyre hágyadtak. Átalában azonban érzésel énekeltek.

A közönségnek legjobban tetszett a 2-ik felvonás, mely után 5—6-szor kihívta a két főszereplőt és a zenekart vezénylő Richtert, később pedig Lehmannat a szép dísztelekért.

A nemzeti színházról térjünk át a népszínházhoz, melynek ügyében már tanácskozott a héten a bizottság. A tanácskozás úgy látszik, hogy az építési költség megszerződés adakozás és sorshúzás által akarja összegyűjteni, s e terv megvizsgálását egy szűkebb bizottságra bízza.

A sorjátek jó terv; lehet eszközzel használni ezt is, de az adakozás gyűjtésére van néhány megjogyzástink, mert mi a részvények kibocsátását helyesebbnek tartjuk.

Ha valamire országos adakozást nyitunk, az rendszeren nemzeti előkora történik, vagyis oly alapra, mely aztán nemzeti tulajdonná válik. A nemzeti színház mellett a nemzet tulajdonát képező népszínházat alig lehet képzelni. Szükséges, hogy először azzal legytünk tisztában:

vajjon az épület, melyet a Hermína-téren fognak emelni, kié lesz, miután közadakozás mellett egyformán joga van hozzá mindenkinek, s így városi tulajdon sem lehet. Legelőször ezt a kérdést kell eldönteni, mielőtt az adakozás elvét megállapítanák.

Ha a fölépítésre részvényeket bocsátanak ki, akkor természetes, hogy a részvényesek az aránylagos tulajdonosok. És higgye el bárki, hogy részvényekben hasonlíthatlanul több fog begyűlni, mint adakozás útján; mert a ki el van határozva, hogy adakozni fog, az okvetlen vesz részvényeket is, sőt vesz nagyobb összeget is, mert tudja, hogy a mit e célra fordít, az mindig értéket képvisel, s még a legrosszabb esetben is kaphat 100 frt után, például 30 frtot. Igen sokan vannak továbbá, kik ismerve a fővárosi viszonyokat, ismerve a város által odaajándékozott telek nagy becsét, részvények útján örömet kamatoztatják pénzüket. Szó sincs róla, hogy a közadakozásnak előnyei volnának a részvényekkel szemközt.

Sokan attól tartanak, hogy lehet idő, midőn a részvények magas árt érnek el, s akkor a spekuláció összevisszairólva azokat, a részvénytársulat gyűlése a színház vezetését csakis a jövedelmezőségre nógatja. Ez nem fog megtörténni, ha a művezető bizottság ily esetben amnyit fordít beruházásokra, hogy a részvények után járó osztalék ne legyen ingerlő börze-spekulációkra, vagy pedig kimondatik, hogy egy-egy részvény osztaléka bizonyos összegnél több nem lehet, s a többi jövedelem az alapítókész esatoltatik.

Egyébiránt bármint dől is el a kérdés, mi örömmel jegyezzük föl, hogy egy pesti magyar népszínház építése többé nem járbor óhajtsa.

Vegyes közlemények.

— (Egy régi magyar vegyész.) Gerstl Rudolf hazánkfia, ki a londoni University College-ben a vegytan tanára, egy magyar vegyész nyomára jött, kit Johannes Banfy Hunniades néven említenek az egykorú évkönyvek. Gerstl úr ezen alchemista életrajzi adatait keresi. Bizonyára meg is fogja találni, nevezetesen Veszprémi István »Succincta Medicorum Hungariae et Transylvaniae Biographia« című munkájában, melynek első kötete 1774-ben Ljpesében jelent meg s melynek 12-ik lapján a többi között a következők állanak: Banfy Hunniades János, köznéven Hanz Hungar, erdélyországi származású és az igen régi s nemes Hunyady Binfy-esaládi ivadéka, született 1576-ban. Tudományos vándorlásai-ban eljutott Angliába és Londonban főképen a vegytani műveletekben gyakorolta magát, elanyyira, hogy Smith Tamás tanúsága szerint (Vitae eruditorum, Londini 1707 in 4. Joan Deere vonatkozó cikkében, pag. 55.) igen híres vegyész lett és az Adeptus nevet is elnyerte. Előregyodény, hazájába szándékozott visszatérni, és Deco Arthur híres aranyesimlőra, ki az alchemiában társa volt s útítarsa is leendőtt és a kivel már azelőtt, 1649-ben az alchemia művelésére szövetségelt, Amsterdamban várakozva, ugyanott meghalt.

Hirek.

— (Benza Károly.) E hó 29-én kísérték örök nyugalomra a nemzeti színház egyik veterán tagját, Benza Károlyt, 61 éves korában. A régibb színházlátogató közönség előtt feledhetlenek maradnak alakításai. Az ő tere a vig operában a buffó-szerep volt. Általában utalva is volt, hogy operában játszott, miután tótos dialektussal beszélt. Arejátéka minden mozulata, olyan volt, hogy kacagtatott, 1834-ben Balla Károly debreceni társulatánál kezdte pályafutását, aztán nem sokára a nemzeti színház tagja lett, s pár év előtt nyugalmazták. A magán életben jó kedve s futóvívásége sola sem hagyta el. Hirtelen halálra — gutaütés következtében — hunyt el 28-án reggel. Leánya: a nagyhírű énekesnő; Benza Ida. Az elhunytat a nemzeti színház temetteté el.

— (Marezbányi Antal temetése) jan. 27. délelőtt hirdették ki a pestvidéki kir. törvényszék előtt számos érdekelt fél jelenlétében. A nagy vagyont leányági rokonainak hagyományozta. A hazai intézetekre a következő összegeket hagyta: a magyar tud. akadémiának földterhermentesítési kötvényekben 10,000 frtot azon kikötéssel, hogy ennek kamatai s a magyar tudományosságának népszerűsítésére, illetőleg a tudománynak a nép közt való terjesztésére fordítassanak; a nemzeti színház előmozdítására hagyományozott 10,000 frtot azon meghagyással, hogy a módokat fölött a m. t. akadémia intézkedjék, az írói segélyegyletnek 5000

frtot, a nemzeti muzeumnak 5000 frtot. A végrendelet ellen kifogást jelentett be gr. Karácsányi Guido képviselője.

— (Eötvös halálának évfordulóját) a t. akadémia, melynek a boldogult elnöke volt, kétféleképen készül megülni. Febr. 1-én d. e. 10 órakor gyász isteni tiszteletet tart az egyetemi templomban; febr. 2-án d. e. 10 órakor pedig az akadémia díszteremében lesz emlékünnepély, melyen Lönyay Menyhért akadémiai elnök mond alkalmi beszédet. A tudományos testület a kegyelet ez ünnepélyeire tisztelettel meghívja a közönséget.

— (A pesti népszínházról ismét szólhathunk.) A telket, melyet a népszínházi bizottság kijelölt s a közmunkataniás is elfogadott, Pest város legutóbbi közgyűlésén hivatalosan át is adták. Az átadási okmány kimondja, hogy a telek örök ingyen átadatik, de csupán a kijelölt célra fordítható. A telk már meglévő, a bizottságnyok kétszeres erővellyel folytathatják működésüket. A nagy bizottság e hó 26-kán tartott is ülést a »Hungaria« szállodában. B. Lipthay elnök az ülés megnyitása-nál vélemezte magát a halogatás vádjá ellenében. »Nem lehetett — ugyonnd — tenni semmit, mivel nem tudták még a telek hol és mibenlétét, nem a pénzbeszerzés módját. Ez utóbbi tárgya a jelen ülésnek.« Főszóval e kérdésben Szentkirályi Mór s háromféle módozatot ajánl, u. m. a közadakozást, a sorsjátékot s az országos subventiót. Utána Steiger Gyula részletesen fejtegeti a sorsjáték előnyeit s csakis ennek teljes kiaknizása után véleményezi a közadakozást igénybe venni. Az országos subventiót egészen mellözi. A sorsjáték előnyöit fejtegetve, például hozza föl a honvédségvezési sorsolást, mely a célra 250,000 frtot jövedelmezett. Beadja egyszersmind azon indítványt: küldjön a gyűlés egy háromtagú bizottságot a pénzügyminiszterhez a sorsjátéki engedély kinyerése céljából. Tavaszí Andra az aláírásokat jövedelmezőbnek tartja a sorsjátéknál. Ballagi nagyon szerencsésnek hiszi Steiger indítványát s a sorsjáték jövedelmezőségének jellemzéseit fozozza, hogy az árvalház mult évben csak 30 kor sorsjegyek kibocsátása mellett is 25,000 frtot nyert. Elnök a pénzbeszerzés mindkét indítványozott módját ajánlja, és pedig először a közadakozás alakjában, s csak azután sorsjátékban. Ez indítvány elfogadása után a részletek kidolgozásával a pénzügyi bizottság bízik meg.

— (Keleti kereskedelmi akadémia állítását) indítványozta Helfy képviselő nem régiben az országgyűlésen. Most a brassói »Nemere« emlékeztetve hoz egy tervet, mely még 1870-ben B. Eötvös életében kezelt, de azóta elaludt. A brassói görögök ugyanis több százezer forintot tevő iskolai alapítvány fölött már régóta pörben állnak az ottani g. kel. románokkal. 1870. elején elhatározták a görögök folajánlani ezen vagyont egy Brassóban állítandó keleti kereskedelmi akadémiára, és az ajánlatot be is nyújtották B. Eötvösnek. Az ügy azonban egyelőre a pör eldőléseig felfüggesztett. Hanem időközben a románok értesültek a görögök lépéséről, és 1871 elején ők is hasonló nyilatkozatot nyújtottak be Pauler miniszterhez. A per így a két fél egyenlő ajánlatai által el lévén döntve, a nagy horedejű intézet, mely felül már B. Eötvös nagy lelkesedéssel nyilatkozott, biztosítva volna és már csak a kivételre váma.

— (Az új magyar gyógyszerkönyve megjelenésén) a belügyminiszterem annak életbeléptetése iránt következő határozatot hozta: 1. Minden egészségügyi tisztviselő, hatóság s gyakorló orvos, állatorvos és gyógyszerész köteleztetik 1872. évi martius 15-ik napjától, az 1871. évben a »pesti könyvnyomdai részvénytársulat« betűivel nyomatott magyar gyógyszerkönyvben foglalt szabályokat megtartani. 2. Minden gyógyszerár-tulajdonos, bérőlvagy gyógyszerár-kezelő tartozik gyógyszer-tára számára a gyógyszerkönyvnek egy példányát megszerezni. 3. A törvényhatóságok felhivatnak, jelen rendeletet még különösen az orvosi gyógyszerészeti személyzet tudomására juttatni, azon megjegyzéssel, hogy az e gyógyszerkönyvet megszerezni óhajtok azt Ráth Mór pesti könyvtárosnál hat (6) frt. bolti áron (a postadíj külön) megkaphatják. Budán, 1872. évi január hó 9-én.

— (Marezbányi Antal temetése) f. hó 21-én az elhunyt számos barátja és tisztelőjének részvétele mellett ment végre Tornán. A koporsót előbb szomszédok, gazdasági tiszttek, bérők, később földművelők vitték vállalkon a halottas háztól a sírboltig.

— (Egy elveszett festmény Tiziantól.) Turinban egy lelet folytán azt hiszik, hogy megtalálták Tizian egyik festményét: a madonnát a fityallal, melyről az volt a hír, hogy már a tizenhatodik században, Róma bevétele alkalmával elveszett. A kép több más értékes festménnyel egy régi kastélyban örökített, mely az elhalt Riberi orvostól. Ennek örököse egy festész barátját hívta meg a kastélyba, a képek megvizsgálása

és megbecsülése végett, és hála jeléül megajándékozta az említett képpel, melyért a szerencsés tulajdonosnak — hír szerint — már egy millió frankot ígértek.

— (Halálhözás.) Nagyajtai Kovács István, az erdélyi legfelsőbb törvényszék nyug. tanácsosa, a székely krónikák hírneves buvárlója, meghalt.

— (Hibaiqazítás.) Lapunk mult számán tévedésből áll, hogy 3-ik szám, 4-ik helyett. Netaláni reklamációk megakadályozására tudatjuk ezt.

— (Rövid hírek.) A közömvéviszeti társulat végre megkapta az engedélyt (8 hó után), hogy sorluzásait megtarthassa. A sorsjegyeket tehát februárban már szétbocsátják. Ugyanekes februárban a társulat Székes-Fehérvárt rendez képképzést. — Bignio Lajos, a bécsi opera baritonistája s egykor a nemzeti színház tagja, egész apríl hóban vendégszerelőpi fel a nemzeti színházban; Tamáshegyben, Afrikai nőben, Don Juanban, Tell Vilmosban és Lohengrinben fog fellépni. — A londoni University-Collegeben a mult félév folytán tízenyole különböző előadást egykult tartottak a nő-hallgatók számára, kik már közel kétszázan voltak. Legnagyobb részük a héber nyelvet s az állangazdaságot is hallgatta.

Megjelent új könyvek: »A magyar mérnök-és építészegylet közlönye«, utolsó (12-ik) füzet az 1871-iki folyamából, következő tartalommal: »Cél-zerű volna-e a magyar államvadásatkat hébe a hni? Amrozovits Bólaól. — Szakértői nyilatkozatok a pesti vízvezeték ügyében. Tóth Kálmántól. — A Margit-fürdő — Ismertetések, vegyesek, stb.

— »Keresztény egyháztörténelem.« Elő korszak. az egyház függetlenségének kora 33 — 43-g Kr. u. (Vértani korszak). Irta Balogh Ferenc. hitáni tanár a debreceni ref. kollégiumban. Kijája új. Csáthy Károly, buzgó debreceni könyvtáros. Az érdekes munkából most az első füzet jelent meg, s ennek ára 80 kr.

— »A magyar kormány nagy vasúti szerződésének hírdala.« Irta Körösvy József, a pesti városi statisztikai hivatal igazgatója. A politikai lapokat több hét óta foglalkoztató kérdésben szöval föl e rüpirat.

Új zeneművek. Táborcsky és Parsch műkereske létesében megjelent: »Gyöngyök a magyar nép dalából.« s zongorázó ifjuság számára szerkesztő Tisza Aladár, 4-ik füzet, s két és négy kézre vannak ára: 40 kr. »77 kedves szem, te szép csillag.« (Oettinger költeménye: Du liebes Aug, Du lieber Stern.) Eneklhangra, zongora kísérettel Reichardtól. ára 60 krajcár.

Szerkesztői üzenetek.

— Erzebeteáros. Nagyon jó lesz ugy, s várjuk. — München I. S. Megkaptuk, s jöni fog. — Z. Hajók. Schiller sokkal ismertebb nálunk, fordításokból is, hogysem szükséges volna költenényét ismertetni. — Kolozsvár F. J. Igen sajnáljuk, hogy anyai fáradságot szentelt oly munkára, melyet valószínűleg más lap sem ad ki, miután 1867 óta, mikorról a kérdéses utazási könyv megjelent, a kérdéses országról újabb és részleteseb értesítések s rajzok jelentek meg, többi közt épen lapunkban is.

TARTALOM.

Cikkek: »A szívén átlőtt vadruca« Eredeti beszély (Végy.) Szokoly Viktoról. — »A záránok.« Gáspár Imröl. — »A socialisták és a munkásmozgalom.« Gyöngy Aladártól. — »A nagy-várad-kolozsvári vasút.« — Eugénie esküszárné futása. (Egy szemtanú szerint) — Kivégeztetés életlánt által — »Látogatás Robinson Crusoe szigetén. — »Hogyan esznek Angliában?« (Corvinustól). — »A hét vízhangja.« — Vegyes közlemények. — Hírek. — Képek: »N.-várad-kolozsvári vasút. V. Víz-zuhant rév mellett.« — »N.-várad-kolozsvári vasút. VI. A második alagút a várali oldalról tekintve.« — »N.-várad-kolozsvári vasút. VII. A második alagút a kolozsvári oldalról.« — Kivégeztetés életlánt által.

Hirdetés.

Cachemir kendők.

— Szép, jó és olcsó! —

Legujabb női ruha-kelmék

bámulatos olcsó árért.

Teljes ruhához való legzebb kelmék

3, 4, 5, 6 frtért, ugyszinte a legfinomabb fekete selyem-anyagok kaphatók

HAMBURGER ADOLF

üzletében, Pest, urli-utca 1-ő sz. a Párisi ház bemeneténél.

— Mustrák kiváratra mindenkinél ingyen és bérmentesen küldötnek a megrendelések után-vét mellett azonnal esközöltötnék. —

10—10

Asztal-és ágytoritók.